

O CONȘTIINȚĂ CRITICĂ A LITERATURII CONTEMPORANE ACADEMICIANUL MIHAI CIMPOI LA 80 DE ANI

Născut la 3 septembrie 1942 în comuna Larga, județul Hotin. Critic și istoric literar, domeniile de cercetare: literatura română, filosofia culturii.

Doctor în filologie (1998), membru de onoare al Academiei Române (1991), membru titular al Academiei de Științe a Moldovei (1992).

Figură emblematică a culturii românești din Basarabia, Mihai Cimpoi pare să fi fost predestinat activității literare într-o vreme când literatura română din spațiul basarabean era la o cumplită răscruce de destin: sau revenea la normalitatea limbii române literare și la criteriile esteticului, sau dispărea definitiv în hăul artificialelor *cuvântelnice*, impuse de cerberii regimului sovietic de ocupație și în hățișurile fără de capăt ale ideologiei comuniste.

Există ceva aparte în predestinarea pentru literatură a lui Mihai Cimpoi, pornind de la chiar originea părinților săi. Născut în Horodiștea Botoșanilor, dar stabilit apoi la Cuzlăul de Păltiniș, loc unde, de pe malul înalt al Prutului, se deschide asupra spațiului basarabean o perspectivă largă și plină de farmec, aidoma dorinței nestăvilite de a-l îmbrățișa, Ilie Cimpoi, tatăl criticului, „bun povestitor și recitator de balade și drame populare”, descalecă în Larga din ținutul Hotinului – o comună mare cu o frumoasă biserică de lemn de la finele secolului al XIX-lea –, unde se însoară cu Ana Habureac, nepoata preotului din această comună, „șesătoare și artistă în felul de a alege și a realiza motivele” (Mihai Cimpoi. *Biobibliografie*, 2002, Ed. „Litera”, p. 19). *Ilie Românul*, cum îi spuneau consătenii tatălui cărturarului, aducea o aură de poezie botoșanean-eminesciană în spațiul matern, anticipând, în chip simbolic, nu doar aria de preocupări ale fiului: eminescologia și istoria deschisă (ca o rană) a literaturii de limbă română din Basarabia, ci chiar și caracterul și felul de a fi al viitorului critic: o fire puternică și reținută, aidoma unui vulcan adormit care păstrează în adâncuri jerbe de lavă ce vor ilumina într-un târziu cerul scufundat în noaptea îndelungată a înstrăină-

rii, un caracter de luptător calculat și echilibrat, dublat de o bunătate și o bunăvoință ce par uneori chiar exagerate.

Spațiul matern – ținutul Hotinului – nu era altul decât cel de rezistență și de afirmare a dinastiilor Hasdeu și Stamati, reprezentanți de seamă ai *școlii basarabene*, alături de Alecu Russo – ideologul generației de la 1848, de donicești – Andronache, juristul și omul de stat, Alexandru, celebrul fabulist, Matei, poetul și artizanul unirii Basarabiei cu Țara, Leon, scriitorul admirat atât la București, cât și la Sankt-Petersburg sau Paris – dar și de Constantin Stere, Alexie Mateevici, Ion Buzdugan ș. a. În acel areal cultural era invocat mereu, în perioada interbelică, exemplul neamurilor de cărturari ai dinastiei Hasdeu: Tadeu, poet de limbă polonă și traducător al folclorului românesc; Alexandru, poetul, prozatorul și ideologul unirii Principatelor Române; Boleslav, nuvelistul; Bogdan Petriceicu, marele scriitor și savant enciclopedist; Iulia, poetă și scriitoare supradotată, trecută prea devreme la cele veșnice. Dar și exemplul stamaticestilor: Constantin – tatăl, prozatorul și fabulistul, „unul dintre poeții cei mai artiști înainte de Eminescu” (D. Mîcu) și Constantin Stamati-Ciurea, memorialistul și geograful pe nedrept uitat.

Însuflețit de „dragostea față de valori și cultură”, dat, încă din copilărie, unor temeinice lecturi (părinții ascuseseră în podul casei mai multe cărți și reviste românești) și ascultând doar de vocea daimonului lăuntric: „să fii un om *de* cultură, să fii un om *al* culturii”, Mihai Cimpoi a înfruntat cu stoicism vicisitudinile sorții și nedreptățile ce i le-au făcut cerberii regimului totalitar, a prestat, pentru a supraviețui, cele

mai diverse munci, dar nu s-a abătut de la principiile și valorile ce le-a îmbrățișat. S-a modelat, așa cum o mărturisește el însuși „cu o consecvență care mă uimește și astăzi ca om de cultură cu un statut de independență... moromețiană”.

Mihai Cimpoi și-a asumat încă de la debutul său în literatură, în 1960, o sarcină dificilă, aidoma uneia dintre cele douăsprezece munci ale lui Herakles: să spele din templul literaturii molozul proletcultismului, să curețe slinul și mucegaiul obscurantismului ideologic numit cu emfază „realism socialist” și să-i redea actului critic dimensiunile esteticului. Anii debutului păreau oarecum mai prielnici în comparație cu precedentul deceniu al proletcultismului agresiv.

Climatul literar se schimbase parțial odată cu debutul în proză și în poezie a lui Ion Druță, Grigore Vieru, Vasile Vasilache, Petru Cărare, Liviu Damian, Emil Loteanu, Vladimir Beșleagă ș. a. dar, în cea mai mare parte, spiritul provincial era dominant iar grupările de politrucci în literatură nu depuseră armele. Aceștia din urmă, la comanda partidului unic și asistați de unii „tineri critici” obedienți regimului, declanșau o campanie după alta împotriva a tot ceea ce nu cadra cu viziunea comunist-dogmatică despre literatură și artă.

Ținând cont de îndemnul lui Grigore Vieru și de aprecierea acestuia că va deveni *un mare critic literar*, Mihai Cimpoi debută cu o recenzie la 24 martie 1960, pe când nu împlinise nici 18 ani. Până la apariția primei sale cărți, a publicat (timp de 8 ani de zile, dintre care 5 ai studenției) peste 80 de recenzii și studii literare, încercând, aidoma tatălui său, să „repare din mers” edificiul plin de fisuri al literaturii de limbă română din Basarabia. În căutarea metodei și a propriului stil, își exersă condeiul pe marginea cărților de poezie și proză ale autorilor din generația anilor '60 – Vasile Vasilache, Vladimir Beșleagă, Grigore Vieru, Gheorghe Vodă, Victor Teleucă, Petru Cărare, Liviu Damian, Vera Malev, Pavel Boțu, Anatol Codru, Anatol Ciocanu ș. a., ale unora dintre cei ce debutaseră în perioada interbelică – Nicolae Costenco, Andrei Lupan, George Meniuc, ale celor din prima promoție postbelică – Ion Druță, Igor Crețu, Aureliu Busuioc ș. a., dar și a debutanților care vor forma nucleul promoției anilor '70 ai secolului trecut – Nicolae Dabija, Leonida Lari, Vasile Romanciuc, Iacob Burghiu, Iulian Nicuță ș.a. Tot atunci se consacră și operei unor clasici ai literaturii române – Ion Creangă, Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, reușind să publice în 1965 în revista „Nistru” (nr. 12) și un articol omagial la împlinirea a 80 de ani de la nașterea lui Liviu Rebreanu.

Avea, încă de pe atunci, obsesia multora dintre criticii literari de valoare – să descopere și să promoveze *Poetul* reprezentativ al generației din care făcea parte.

Intuiția nu l-a înșelat și criticul se orientă spre poezia lui Grigore Vieru, căreia îi consacră, în anii 1962–1968, cinci recenzii și articole, care au și stat la temelie primului său studiu critic dedicat autorului *Numelui tău*, apărut în chiar anul publicării acestei prestigioase culegeri de versuri. Studiul *Mirajul copilăriei* (1968) va fi dublat șaptesprezece ani mai târziu de splendidul eseu monografic *Întoarcerea la izvoare* (1985), reeditat și în 2005 cu prilejul împlinirii a 70 de ani de la nașterea poetului, volum completat și reactualizat în 2009, anul dispariției tragice a poetului, și editat cu titlul *Grigore Vieru, poetul arhetipurilor*, eseu amplu în care examinând „arhetipalitatea, clasicitatea (gnomică, rapsodică, folclorică), religiozitatea” universului poetic vierean, criticul dezvăluie multiplele aspecte ale mitopo(i)eticii autorului *Numelui tău*, „figură-simbol”, al cărui destin „s-a contopit cu destinul Basarabiei”.

Dacă luăm în considerare aprecierile făcute, la începuturile anilor '60 în articolele inserate în periodice dar și în volumul *Disocieri* (1969), consacrate operei altor scriitori basarabeni de valoare – Ion Druță, Vasile Vasilache, Vladimir Beșleagă, Liviu Damian, Petru Cărare, Victor Teleucă – putem vorbi în cazul lui Mihai Cimpoi de un exeget cu o intuiție sigură și un gust literar elevat.

Mihai Cimpoi a conștientizat de timpuriu faptul că revenirea la clasici nu se putea limita doar la editarea și reeditarea operelor acestor autori sau la edificarea Aleii Clasicilor din actuala Grădina Publică „Ștefan cel Mare și Sfânt”, ci era, în primul rând, un excelent prilej de a moderniza demersul critic, de a se reveni cel puțin la principiul maiorescian al autonomiei esteticului și la aplicarea altor principii în stabilirea grilei de valori contemporane. Opera clasicilor va fi, începând cu anul 1962, o preocupare permanentă a criticului. Studiile și eseurile despre creația lui Ion Creangă, Liviu Rebreanu, Vasile Alecsandri, apărute în periodice, dar mai ales cele despre *drumurile poeziei noastre clasice*, despre *mișcarea poeziei* și despre *imaginea lui Eminescu* din volumul *Alte disocieri* (1971), au fost doar etape în apropierea treptată a criticului de opera eminesciană, descoperită și prin prisma interpretărilor critice călinesciene, marele critic servindu-i, „cel puțin în anii formării, drept *pattern*”. Citește și recitește *Opera lui Mihai Eminescu, Istoria literaturii române de la origini până în prezent* și alte studii critice călinesciene, iar volumele de *Opere eminesciene* din ediția Perpessicius devin, pentru mai mulți ani, cartea de căpătâi a exegetului. Tânărul Mihai Cimpoi răspundea astfel avertismentului lui George Călinescu că numai prin abordarea operei eminesciene un critic literar român își poate verifica forțele. *Modelul Călinescu* l-a dominat o lungă perioadă de timp, devenind pentru

tânărul critic *complexul Călinescu*, trezind în el „fascinația și tentația de a scrie frumos”, complex pe care l-a depășit, „printr-o îndelungată și profundă relecturare” a chiar studiilor călinesciene. Dar, credem noi, și aplecându-se cu atenție asupra creației altor mari critici români (T. Maiorescu, E. Lovinescu, T. Vianu ș. a.), studiind evoluția criticii literare și fenomenologia conștiinței critice în secolele XIX–XX (de la Sainte-Beuve și Albert Thibaudet la *Noua critica* și *Noua nouă critică* franceză sau la *Criticismul practic* al lui I.A. Richards și la *New criticism*-ul anglo-saxon, în general) și raportând literatura română la fenomenele și parametrii literaturilor europene și la cei ai literaturii universale. Volumul *Focul sacru* (1975), în care definea cu exactitate misiunea criticului literar: „De la specificul operei până la cel al vieții – iată drumul pe care trebuie să-l parcurgă criticul, nu fără a lua în considerație implicitele nuanțe dialectice”, a fost un ultim exercițiu de „gimnastică” intelectuală și spirituală înainte de a intra în perimetrul sacru al culturii române. Această carte încheie, în opinia noastră, prima etapă în creația lui Mihai Cimpoi (1960–1975/79), cea a devenirii criticului și istoricului literar.

Întru a-și verifica forțele și instrumentarul de investigație literară și estetică, Mihai Cimpoi s-a orientat, în spiritul tradiției marilor critici din perioada interbelică, spre opera eminesciană – singura în măsură să scoată în evidență potențialul și valențele unui critic și estetician român. Precum mărturisea într-un interviu acordat criticului Ion Ciocanu („Literatura și arta”, nr. 46 din 15 noiembrie 1979), Eminescu „este Poetul prin studierea căruia se poate ajunge la Poezie, la înțelegerea Ei, este mai mult decât atât: Muzica poeziei”.

Eseul *Narcis și Hyperion* (1979, ediția a 2-a, revăzută și întregită în 1986, apărut în 1994 cu titlul *Narcis și Hyperion. Eminescu – poet al ființei* și în prestigioasa colecție *Eminesciana* a Editurii „Junimea”), era dovada elocventă a maturizării depline a spiritului critic al lui Mihai Cimpoi, impunându-l definitiv nu doar printre eminescologi, ci și în conștiința critică din întreg spațiul românesc, „în cauză fiind un Eminescu global: un Poet al ființei” (C. Ciopraga). Mihai Cimpoi lua în dezbatere teme fundamentale ale universului poetic eminescian – *omul romantic*, „însetat de cunoaștere”, „cuprins de setea de iubire”, gândirea căruia „se îndreaptă înspre bogăția necuprinsului, cu toată nostalgia infinită a depărtării infinite”; lumea arhetipurilor (poezia eminesciană fiind „stăpânită de un demon al valorificării realului”, „demon generos” care, „făcând apologia valorii, înzestreaază, totodată, lucrurile cu un sens superior, printr-o operațiune de romantizare spontană”); câmpul *ființial* sau *transcen-*

dental, autorul *Luceafărului* având „dialecticitatea în viziunea asupra Lumii ca dat organic”, care „nu e simpla și metafizica obsesie a morții, ci expresia, complexă, a dialecticii superioare, vădite de inversiunea: moartea se relevă ca un tărâm paradisiac, în timp ce viața este zona infernală, fantomatică, bântuită de „pustiu și urât”; „uriașa roată a vremii” („cufundarea în timpul istoric” având „loc prin intermediul dramei Daciei”, arhetipalul marcând „adânc eul eminescian în drumul său către ființă”); oglinzile în fața *Abisului ființial*; fantoma Regelui Lear și teroarea istoriei (poetul înfășurându-se „în mantia regală nu doar pentru a se plasa într-o atmosferă de mit și basm: el devine astfel centrul închipuit al lumii, de unde roata istoriei se vede ca-n palmă”); monoteatrul iubirii („senzația prea plinului iubirii” intensificând-o „...pe cea a înaintării copleșitoare a durerii”); timpul „circular”, având ca simboluri *roata* și *orologiul*; spectacolul ontologic al apelor (apa e materia „din care ies și în care se revarsă toate”); ochiul ca „sumă” a Ființei (*a privi* având „la Eminescu, înțelesul profund de *a ființa*”); muzicalitatea eminesciană („cântecul fundamental al ființei”); *parte* și *întreg* („principiul mecanicist și eclectic al unirii părții într-un întreg” fiindu-i „străin lui Eminescu”); vocația faustică, incontestabilă odată cu apariția operei integrale; *golul* și *plinul* ființial („starea poetică” trebuind să fie „înțeleasă ca dialectica profundă și intimă între *eu* și *lume*, la care se adaugă numai decât lupta pentru păstrarea identității”), – dar și raportarea operei eminesciene la filosofia lui Kant, a lui Hegel sau la cea a lui Heidegger, eseul încheindu-se cu dialogul dintre Poet și Demiurg, întreaga operă eminesciană luând „înfașurarea unei drame cu doi actori, care-și asumă în mod intermitent și rolul de regizori: Poetul și Demiurgul”. Eseul *Narcis și Hyperion* e o construcție impresionantă, armonioasă și originală, o capodoperă a genului. Volumul a marcat, în opinia noastră, o nouă etapă, distinctă, în activitatea ilustrului critic literar – cea a afirmării eminescologului – unul dintre cei mai importanți în literatura română.

În acest *Poem Critic* și în studiile de eminescologie ce au urmat (*Căderea în sus a Luceafărului*, 1993; *Eminescu – Poet al Ființei*, 1998; *Plânsul Demiurgului*, 1999, *Esența Ființei*, 2003, *Hyperion și Demiurg. „Luceafărul”, mit și dramă existențială* (2019), *Eminescu, lumea valorilor și noi postmodernii* (2021) și *Eminescu și ideea europeană* (2022), Mihai Cimpoi a mers, conform propriilor mărturii, pe hermeneutica „existențială constituită din depistarea complexului de arătări/ascunderi ale însăși ființei scriitorului, a codurilor psihologic-comportamentale și personalist-etice care definesc portretul fenomenologic”, „fenomenologicul și ontologicul” îmbinându-se în studiile sale „cu para-

digma modernă și postmodernă”. E chiar *epistemologia* la care a ajuns atunci când „la *patternul* călinescian s-a ... adăugat modelul ființial noicist și în special cel *ontologic* generalizat care aplică *grila existențială*” (Mihai Cimpoi. *Biobibliografie*, Ed. „Litera”, 2002, p. 22).

Un loc aparte în ansamblul studiilor eminescologice ale lui Mihai Cimpoi îi revine volumului *Spre un nou Eminescu. Dialoguri cu eminescologi și traducători din întreaga lume*, apărut în 1993 la editura chișinăuiană „Hyperion”, însumând douăzeci și cinci de dialoguri (unul epistolar, cu Constantin Noica), întreținute, pe parcursul mai multor ani, cu douăzeci și șase de eminescologi și traducători ai operei eminesciene, urmate, în addenda, de confesiunile lui Eugen Ionescu, Mitzura Arghezi, Nichita Stănescu și Grigore Vieru. Mobilul realizării acestui volum de interviuri era dorința eminescologului Mihai Cimpoi de a contribui la mai buna cunoaștere a personalității și operei Poetului Național, înlăturându-se astfel „cele două păcate” ale românilor în ceea ce-l privește pe Eminescu, menționate de filosoful C. Noica: „întâi, nu-l cunoaștem încă în întregime pe Eminescu, apoi nu-l facem cunoscut altora în întregime, așa cum a fost”..., cele două păcate născând, în concepția lui Mihai Cimpoi, „un al treilea, derivat: necunoscându-l pe Eminescu, lumea nu cunoaște bine ființa românească”.

Prin dialogurile realizate, Mihai Cimpoi își propunea să edifice „o imagine nouă a lui Eminescu, impusă atât din interiorul culturii românești, cât și din afara ei, din „orizonturile de așteptare” ale altor culturi sau *paidei* (arealuri) culturale”. Prin dialogul epistolar cu C. Noica și interviurile realizate cu eminescologi din spațiul românesc, precum și prin confesiunile lui Eugen Ionescu, Mitzura Arghezi, Nichita Stănescu și Grigore Vieru, inserate la sfârșitul cărții, Mihai Cimpoi reușea impunerea unei noi imagini a lui Eminescu din interiorul culturii române, fortificând-o, din exterior, prin dialogurile purtate cu eminescologii și traducătorii străini sau cu cei din diaspora. La împlinirea a 150 de ani de la nașterea poetului nepereche, în anul 2000, Mihai Cimpoi revenea cu un volum mult mai amplu, *Eminescu – mă topesc în flăcări*, apărut la Chișinău și București, la editurile „Litera” și „David”, incluzând, pe lângă textele din volumul editat în 1993, alte 35 de dialoguri cu eminescologi și traducători ai operei, precum și confesiunea lui Emil Cioran. Volumul era un impresionant spectacol al lumii în dialoguri eminesciene, o veritabilă enciclopedie eminesciană, precum a menționat critica literară.

Nouăsprezece eseuri și studii eminesciene sunt adunate în volumul *Plânsul demiurgului*, apărut în 1999, în colecția *Eminesciana* a editurii ieșene „Junimea”. De la „*Arătările ființei la Eminescu*, și până

la *Mihai Eminescu, poet al ființei*, articol scris pentru *Dicționarul general al literaturii române*, Mihai Cimpoi abordează diverse aspecte ale operei eminesciene – ființa eminesciană și „arătarea” acesteia care „e, la poetul nostru, ființare, în-ființare și supra-ființare într-un demers dezvăluitor poetic, demiurgic și hyperionic”; ontologia mișcării (una „catabazică... spre adâncimile firii”); tragismul poeziei eminesciene (omul eminescian fiind „prin excelență un om tragic”, autorul făcând paralele între Eminescu și Nietzsche); „Tot” și „Unul”; gândirea retroactivă („adevăratul Sine ce zace în Noaptea inconștientului”); cântul ființei, „cel etern neisprăvit”; *complexul Narcis*; modelul natural al statului (în publicistică); Eminescu, *homo folkloricus* etc., – dar și ale receptării creației eminesciene („autonomia” receptării variantelor; „postumiada” și drumul spre adevăratul Eminescu; întâistătătorul liricii românești”; „Eminescu, confesorul lui Eugen Ionescu” ș. a.).

În anul 2003 apărea un nou studiu de referință în eminescologia contemporană – *Esența ființei. (Mi) teme și simboluri existențiale eminesciene* – o exegeză complexă ce impunea noi abordări și noi interpretări ale marilor teme eminesciene dar și a prejudecăților și clișeele critice de tot felul, care, în timp, au întinat perceperea corectă a operei lui Mihai Eminescu – unul dintre marii precursori ai poeziei moderne. Mihai Cimpoi propune o „re-lecturare a poeziei și mitopo(i)eticii eminesciene prin *grila existențială* și «nodul tragic» în care se adună toți existențialii”, tensiunea ontologică fiind „datul esențial al eminescianismului”.

O încununare a studiilor eminesciene, a cunoștințelor acumulate de-a lungul anilor și a analizelor critice realizate de Mihai Cimpoi a fost apariția, în 2013, a monumentalului *Dicționar enciclopedic „Mihai Eminescu”* (ed. I, Editura „Gunivas”, 584 p., ed. a II-a, revăzută și adăugită, Editura „Gunivas”, 2018, 800 p.), „o lucrare... vastă, primejdios de vastă, îndrăzneată, o lucrare necesară”, precum menționa în prefața volumului academicianul Eugen Simion, care apărea „în cultura română într-un moment în care Eminescu este disputat, zgomotos și inutil, de detractorii de serviciu și zelatorii de serviciu, deopotrivă de înverșunați și aberanți”.

Pornind de la biografia poetului, Mihai Cimpoi sintetiza în *Dicționar...* tot ceea ce era important și relevant în viața și opera lui Mihai Eminescu, tot ceea ce realizaseră eminescologii din cinci generații succesive în numeroasele studii și eseuri apărute în spațiul românesc, dar și în Italia, India, Franța, Germania, Spania, Elveția, Rusia, Turcia, Ucraina și în alte țări, examina conceptele, stilurile literare ce se pot regăsi în

opera lui Eminescu, limba și stilul eminescian și mitul poetului, aducea date privitoare la traducerea operei eminesciene în alte limbi, dezvolta, cu argumente de ordin estetic, noțiunea de *eminescianism* ca o coordonată fundamentală a culturii române, demonstrând, dacă mai era nevoie, că „Eminescu este pentru toți cei care gândesc ca el nu numai un mare poet, dar și un stâlp de rezistență al spiritualității naționale”, iar „*Dicționarul* pe care l-a alcătuit, după aprecierea lui Eugen Simion, „vine să reconfirme acest punct de vedere... just, pentru că el exclude atât vanitățile și rătăcirile localismului orb, cât și cosmopolitismul arogant și represiv față de miturile spiritualității naționale”.

Spiritul critic se îmbină aici, în mod firesc și necesar, cu informația vastă, autorul aplică aceeași *grilă ontologică*, articolele succinte, laconice, se îmbină cu eseuri ample, în special când e vorba de *eminescianism*, de gândirea eminesciană reflectată, mai ales, în publicistică și de receptarea critică a operei eminesciene, Mihai Cimpoi nedezmințindu-și aptitudinile sale interpretative. E, după mine, și partea cea mai captivantă a *Dicționarului*, care îi conferă – întregului text – colorit și originalitate.

Acțiunea e una temerară, demnă de urmat și, cât privește opera altor mari scriitori și artiști români, autorul revenind în ediția a doua, revăzută și adăugită, asupra unor compartimente ale dicționarului, făcând completări și precizări în *Tabelul cronologic*, în capitolul *Odiseea receptării*, unde include volume apărute recent, astfel că această operă de pionierat devine și una de referință în cultura română.

În 2020, cu prilejul împlinirii a 180 de ani de la nașterea lui Titu Maiorescu, Mihai Cimpoi edita, aproape concomitent, la Târgoviște și Iași, esul său *Titu Maiorescu și lumea noastră posmodernă* și volumul *Titu Maiorescu. Epoca Eminescu*, în deja celebra colecție *Eminesciana* a Editurii „Junimea”.

Prezentând în esul *Titu Maiorescu și lumea noastră posmodernă* personalitatea lui Titu Maiorescu prin prisma preocupărilor sale literare și culturale, dar și prin activitatea politică și socială, Mihai Cimpoi îl consideră pe „mentorul” și „îndrumătorul” *Junimii* o personalitate model.

Urmându-l pe Constantin Noica, cel care aprecia predicțiile politice maioresciene, făcute în discursurile sale parlamentare, pe un „ton... polemic, neiertător, aspru”, Mihai Cimpoi examinează, în cel de-al doilea capitol al cărții, vizionarismul politic al lui Titu Maiorescu, locul acestuia în gândirea politică românească din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Criticul surprinde cu precizie și tabloul fenomenologic al postumității lui T. Maiorescu, făcând distincția între cei „doi Maiorescu”: ideologul – aplaudat cu frenezie

sau contestat vehement și criticul literar – creator de școală, cu ucenici și urmași de marcă.

Autorul *Istoriei deschise a literaturii române din Basarabia* caută să răspundă în penultimul capitol al eseului la întrebarea pusă atât de frecvent: este T. Maiorescu un model sau un antimodel al intelectualului român? Mihai Cimpoi conchide că Titu Maiorescu, prin opera și activitatea sa se impune ca om de cultură și unul dintre marii cititori ai culturii române moderne. În opinia lui M. Cimpoi, T. Maiorescu este un „strateg al valorilor”, care a contribuit în mod decisiv la procesul de europenizare a culturii române.

În primul și în ultimul capitol al cărții Mihai Cimpoi abordează relația Maiorescu – Eminescu, revenită în actualitate mai ales în ultimele decenii, odată cu publicarea unor volume de noi documente referitoare la viața Poetului Național și a unor noi studii de istorie literară, în care, de cele mai multe ori, T. Maiorescu e menționat ca unul dintre principalii complici ai *conjurației antiEminescu*. Asemeni lui Eugen Simion, la ale cărui articole eminesciene din perioada 1975–2010 face referință, Mihai Cimpoi combate ideea participării lui T. Maiorescu la conjurația antiEminescu, considerându-l pe mentorul *Junimii* un eminescolog model, înrudit spiritual și intelectual cu Eminescu, având afinități cu marele poet. M. Cimpoi stăruie asupra influențelor reciproce ale celor doi creatori – „oameni deplin ai culturii” –, accentuând atitudinea afectivă a lui Titu Maiorescu față de Mihai Eminescu și considerând ca fiind fastă, „pentru istoria literaturii române și pentru istoria românească în genere, având – înainte de toate – un sens *întemeietor*”, întâlnirea dintre T. Maiorescu și M. Eminescu, cu toate că deosebirile comportamentale dintre cei doi erau evidente: „un spirit aulic, de o glacialitate academică impenetrabilă și un spirit comunicativ, deschis spre lume, doritor de familiaritate” (G. Călinescu).

Eseul critic *Modelul de existență Eugen Simion* (ediția I, Editura „Semne”, București, 2014, ediția a II-a, Editura ICR, 2018) e un impresionant tablou mozaical, complex și comprehensiv, format din studii și articole publicate de Mihai Cimpoi în diverse periodice, adunate și completate acum sub semnul identificării unui model original de existență al celui mai important critic și istoric literar român din ultima jumătate de secol. Viața și opera autorului *Scriitorilor români de azi* sunt investigate multiaspectual, printr-o grilă pluriperspectivă, Mihai Cimpoi privind din interior întreg ansamblul operei, observând evoluția gândirii autorului de la debutul în presă cu un articol despre *Caietele Eminescu* (1958) – pe care, peste ani, le va edita pentru prima dată, împlinind astfel visul de cândva al lui Constantin Noica – și de la debutul în volum cu

Proza lui Eminescu (1964) – exercițiu critic fundamental de maturizare și afirmare – până la studiile de rapidă și sigură ochire prilejuite de relecturarea operelor unui număr important de autori clasici și contemporani, reeditați de critic în colecția *Opere fundamentale*, „care se prezintă, precum menționează Mihai Cimpoi, ca niște capitole ale unei *Istorie a literaturii române*, nesistemizate de el încă, dar conceptual conturate într-o întreprindere critică ce demonstrează vocația monumentalității”.

În viziunea lui Mihai Cimpoi, Eugen Simion este un spirit al totalității antrenat pe parcursul întregii vieți într-un „spectacol intelectual excepțional pe care îl dă an de an și zi de zi cu o consecvență și verticalitate statornică”, o personalitate cu o formidabilă „rezistență lăuntrică față de tot ce contravine statutului ontologic și deontologic al literaturii și criticii literare”.

Așadar, de la publicarea eseului *Narcis și Hyperion* și până astăzi „cerul criticii literare a fost mereu desfăcut în foc și aur” (M. Eminescu) de zecile de studii monografice și de eseuri ale lui Mihai Cimpoi consacrate operei unor mari scriitori și personalități ale culturii române: *Basarabia sub steaua exilului: fenomenul basarabean*. (1994); *Sfinte firi vizionare: clasici români* (1995); *Lucian Blaga, paradisiacul, lucifericul, mioriticul* (1997); *Mărul de aur. Valori românești în perspectivă europeană* (1998, și în traducere franceză în 2001); *Cumpăna cu două ciuturi. Carte despre ființa românească* (2000); *Brâncuși, poet al ne-sfârșirii* (2001); *Zeul ascuns. Microeseuri despre Labirint* (2002); *Duiliu Zamfirescu între natură și idee* (Focșani, Editura „Zedax”, 2002); *Lumea ca o carte* (2004); *Secolul Bacovia* (2005 și în versiune engleză la Londra – 2007); *Leopardi. Drum neted și drum labirintic* (2006, apărută în 2007 la Roma în versiune italiană); *Europa, sarea Terrei... Vise, Utopii și Realități europene* (2007); *Ion Heliade Rădulescu. Panhymnicul Ființei* (2008); *Mari scriitori români* (2009); *Grigore Alexandrescu. Însuflarea ființării* (2009); *Vasile Cârlova, poetul „sufletului mâhnit”* (2010); *Ioan Al. Brătescu-Voinești. Prefacearea firii* (2011); *Sinele arhaic. Ion Creangă: dialecticile amintirii și memoriei* (2011); *Critice. Volumele I-IX*. (2001–2011); *Ion Ghica. Amintirea ca existență* (2012); *Esența temeiului*, (2013) ș. a. Și aici Mihai Cimpoi va face uz de *epistemologia* la care a ajuns atunci când „la *patternul* călinescian s-a ... adăugat modelul ființial noicist și în special cel *ontologic* generalizat care aplică *grila existențială*”, studiile și monografiile amintite relevând dimensiunea complexă a criticului și esteticianului Mihai Cimpoi, hermeneut capabil să cuprindă în investigațiile sale ansamblurile, dezvăluindu-le particularitățile și ineditul „sub semnul călăuzitor al ontologicului”.

Aceste investigații s-au desfășurat în paralel cu elaborarea celui mai amplu studiu al său, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (1996 și edițiile ulterioare, de la Editura ARC din 1997, urmate de ediția a III-a revăzută și adăugită, București, Editura Fundației Culturale Române, 2002 și de ediția a IV-a reactualizată, apărută tot la București la Editura „Fundația Națională pentru Știință și Artă” în 2009), *Istorie* care va rămâne, cu certitudine, o piatră de temelie pentru orice studiu de viitor al fenomenului basarabean, o primă sinteză critică asupra literaturii de limbă română dintr-un spațiu unde teroarea istoriei a luat forme nemaîntâlnite. În *Istorie...*, la fel ca și în studiile anterioare, preocupat fiind de criteriul valoric – „literatura fiind esențialmente un sistem de valori” (*O istorie...*, ed. 1996, p. 7) – criticul și istoricul literar Mihai Cimpoi mai mult construiește și mai puțin demolează, găsește temeuri înființătoare și nu temeuri neantizatoare, întru a dezvălui un fenomen – istoria literară –, ce nu poate fi înțeles, precum o mărturisește el însuși, „fără istoria culturală a Basarabiei”. Un demers de o asemenea anvergură și cu astfel de motivații nu putea, firește, să nu trezească și admirație – „prima istorie completă a literaturii române din Basarabia” (Alex. Ștefănescu), o „scriere fundamentală” (G. Munteanu) – dar și critici și chiar contestări. Oricum *Istoria...* își are propria viață, autorul revenind de la o ediție la alta pentru a-i completa conținutul și a extinde arealul de investigații până la ultimele apariții literare ce merită a fi luate în seamă.

Autor a peste 80 de studii și eseuri monografice, a circa 3 000 de studii și articole risipite prin publicațiile literare din spațiul românesc și de peste hotare, dar și a peste 200 de studii de prezentare a literaturii române apărute în Marea Britanie, Franța, Germania, Italia, Turcia, Grecia, Rusia, Letonia, Lituania, Ucraina ș. a., spirit vulcanic și, totodată, stăpânit de dreapta cumpănă, preocupat vreme de peste șaiszeci de ani de trecerea de la o mentalitate literară la alta, Mihai Cimpoi, prin felul său de a fi în literatură, prin spiritul său viu, generator de idei și capabil să soluționeze cele mai dificile probleme, rămâne a fi nu doar un Om al cetății, ci și un termen de referință atunci când se vorbește de rezistența prin cultură, o conștiință critică a literaturii contemporane. El face parte, deopotrivă, din toate generațiile actuale de scriitori români și e aidoma unui far pentru „sutele de catarge” ce se avântă pe mările neliniștite ale Logosului.

Membru de onoare al Academiei Române
Valeriu MATEI